

A „TÉR POLITIKÁJA” EURÓPÁBAN

Az ezredforduló globális kihívásai, regionális változásai, s ezek megértésére, magyarázatára, s a folyamatok előrejelzésére az euroatlanti térségben az elmúlt években több konkurens geopolitikai elméletet és paradigmát dolgoztak ki. Az európai geopolitika „új kezdetének” kontextusát azok a fejlemények nyújtották, amelyek 1989 után a kontinensen végbementek. A keleti blokk összeomlásával az európai politikai térben a dezintegráció és az integráció párhuzamos jelenségeivel kellett szembenézni, s a folyamat napjainkban sem lezárt.

A geopolitikának mint régi-új tudománynak a bekapcsolása az európai nagy átalakulás folyamatainak megértésébe (az USA-tól nem független) európai geopolitikai stratégia kidolgozását tette sürgetővé. Az olyan fejlemények, mint az átlátható bipoláris világ eltűnése, a regionális konfliktusok megjelenése (Balkán, Kaukázus), a volt keleti blokk demokratizálása, s nem utolsósorban az Európai Unió keleti határainak kérdése, valamint az (EU) államformájával (föderáció – konföderáció – regionalizáció) kapcsolatos témák magyarázatára geopolitikai terminusokban is keresik a válaszokat.

A kétpólusú világban a blokkon belüli stabilitást kényszerrel valószínűsítették meg, napjainkban ezt felváltotta a regionális földrajz instabilitása, a virtuális tér, melynek központjai mindenütt jelen vannak, határai azonban rögzíthetetlenek (Hans J. Boesler 1996). Más szóval az európai nemzetek béke és úton virtuálisan integrálódhatnak ugyan az „egyesült Európába”, vagy egy általános káosz lehetőségével is szembe kell nézniük. A jelzett „virtualitások” közül az első az, ami egyedüli alternatíva napjainkban, megvalósítása egy új téripolitika kidolgozását igényli. A geopolitikát, tehát, s annak mindkét komponensét – geo = tér, politika = a tulajdonképpeni politika – bele kell építeni a megváltozott európai realitásokba.

A tért illetően két párhuzamos tendencia van jelen, amit a maga valószínű megjelenésében szükséges értelmezni. Az egyik a globalizáció, a másik pedig a politikai regionalizáció, más szóval a globális és lokális viszonya. Az európai geopolitikai perspektívákat tekintve ez azt jelenti, hogy az öreg kontinensnek – miközben tágítania kell gazdasági, kulturális terét a világban – meg kellene valósítania – in extenso – az európai integrációt és ezzel párhuzamosan újrafogalmaznia téripolitikáját.

A geopolitikai módosulások okai, amelyek a múlt század '80-es éveinek végétől látványos formát öltöttek, a gazdasági globalizációban, a technológiai újításokban és a hálózati kommunikációs rendszerek versenyében gyökereztek. Az 1980-as évek végéig a világ államait nem csupán a kapitalizmus – szocializmus antinómia mentén lehetett kategorizálni, hanem ennél fontosabb volt az a kategorizáció, amely a kereskedelem nyitottsága (szabad kereskedelem) és zártsága (irányított kereskedelem) mentén tett köztük különbséget.

Egyfelől ott volt az államoknak azon csoportja, amelyek hatalmukat katonai-politikai – térbeli terminusokban határozták meg, erős autarchikus tendenciával, másfelől pedig azok az államok, amelyek a világkereskedelem nyitottságát szorgalmazták. Ez két ellentétes és ugyanakkor párhuzamos tér- és hatalomfilozófiát jelentett. A keleti blokk a teret mint területet értelmezte, a nyugati viszont befolyást, elsősorban gazdasági befolyást értett rajta. Ma már jól látható, hogy a nemzetközi szabad kereskedelmet szorgalmazók folyamatosan növelték befolyásukat és hatalmukat, ezzel szemben a szovjet-blokk katonai-politikai-kulturális-területi autarchia berendezkedése végül is kifulladásra jutott.

A két világrendszer strukturális sajátosságai közötti eredendő különbség és a különbségek szociológiai és kulturantropológiai mélységeiből adódó perspektívák kétségtelen más, releváns sajátosságokra is felhívják a figyelmet akkor, amikor az egyik sikerességét és a másik sikertelenségét próbálják magyarázni. Azonban ha a strukturális különbségeket geopolitikai terminusokkal hozzuk összefüggésbe, akkor kijelentéseinket kiegészíthetjük azzal, hogy napjainkban, a technológiai haladásnak is betudhatóan, a tér nem csak terület.

A terület több dimenziós (gazdasági, politikai, technológiai, tudományos, kulturális, mentális stb.) integráció nélkül nem képes létrehozni azt a sűrűséget (Durkheim), amely a teret mint integrált struktúrát jellemzi. Ugyanis a multidimenzionálisan és funkcionálisan integrált terület adja azt a teret, amelyben a struktúrát alkotó alrendszerek az adott területen egymásba szervesülnek. S ez által képesek globális kihívásoknak is megfelelni, illetve integrált területet a globalizáció folyamatában is érvényesíteni. A katonai-politikai integráció (szovjet-blokk) hosszú távon sem volt képes integrálni hatalmi területét, tehát nem volt képes multidimenzionálisan integrált (funkcionalizált) teret létrehozni.

Napjainkban a bipoláris világrendszer helyébe a globalizáció lépett, tehát nem a Kelet–Nyugat szembenállása, konkurenciája tölti ki a nemzetközi életet, hanem a javak és szolgáltatások, a piacok nemzetközi versenye. Ilyen körülmények között a multidimenzionálisan integrált terület, más szóval az integrált tér sem csupán a gazdaság, kereskedelem, technológia, biztonságpolitika stb. dimenziókat jelenti, hanem a társadalmi és politikai konszenzus integráltságát is. Európa esetében ez azt is jelenti, hogy egy jövőbeni multidimenzionálisan integrált EU-térnek nagyobbak az integrációs képességei a globalizáció folyamataihoz, mert képes regulatív elemeket bevinni és érvényesíteni a globalizáció rendszerébe.

Az elmondottakból következik, hogy a globális tér, amelyben a globalizáció rendszere érvényesül, nem egyszereplős, ez a tér plurális, többszereplős, még akkor is, ha ma és a látható jövőben az USA szerepe benne domináns. Ugyanis a multidimenzionális integráltságra törekvő Észak- és Dél-Amerika, Japán és az EU mellett más területek is magas integrációra

fognak törekedni ahhoz hogy integrálódni tudjanak a globalizáció rendszerében (Kína, Dél-kelet-Ázsia, iszlám világ).

Márpedig az általános boldogulás, mely az emberiség évezredek eszménye, a zsidó-keresztény, a konfuciánus és az iszlám gondolkodásban, nem szabad, hogy azonos legyen a napjainkban oly divatos technokrata víziókkal. E tekintetben fölösleges a jövő színárnyalatainak ilyen vagy olyan ecsetelése.

Ez a kérdés akkor fog eldőlni, amikor a népek, csoportok közvetlenül is érintve lesznek. Ma még nem ez a helyzet. Egyelőre ugyanis az a helyzet, ami minket is, közép-európaiakat egyre közvetlenebb módon foglalkoztat, éppen az EU és a globalizáció összefüggésében, hogy milyen lehet az EU új téripolitikája az integrált kontinensen. S ez nem más, mint a régió, az entitás problémája.

A RÉGIÓ, A REGIONALIZMUS

A régió a latin *regere* igéből származik, több jelentéssel is bír: 1.) irány, vonal. 2.) határ, vonal. 3.) égtáj, vidék, táj, városnegyed. Konkrét jelentését a gyakorlat és a tudomány egyes területeihez kapcsolt értelme nyújtja. A geográfus számára a régió: táj, a történész esetében: rendi tartomány, a közigazgatásnál: tervezési területi egység, a szociológusnak: nyelvi és társadalmi/kulturális egység, a jogásznak: körzet, helyi önkormányzat, a környezeti szakembernek: ökoszisztéma.

A 20. század elején a földrajztudományon belül jelent meg a tájelmélet (valamint a gazdasági körzetek és a központi telephelyek elmélete), amely a természeti, gazdasági és társadalmi tér törvényszerűségeit hivatott vizsgálni az egyes országok terület- és településpolitikájában. A tájféldrajz (regionális földrajz), melynek hatása valamilyen formában ma is felbukkan, mondta ki, hogy a társadalom valamennyi tevékenységi formája táji kötöttségű. Erre épült az a tétel, miszerint az államok objektív téralapja a táj, ebből következett, hogy egy ország gazdaságát és társadalmát, a közigazgatását a tájak (kis, közép, nagytáj) természeti szerveződése szerint kell hierarchizálni (Vidal de la Blache).

Tehát a régió kérdésével foglalkozó régebbi és újabb szakirodalomban, a régió fogalma többtényezős szempontrendszerben rögzített. A régió meghatározásában számba jöhető tényezők valamilyen módon egymáshoz kapcsolódnak, egymást kiegészítik. A régiót meghatározó tényezők között szerepel: a területi, a vallási, a kulturális, a politikai dimenzió. A régió, tehát, egy meghatározott területi egység, amely szerveződhet kulturális, nyelvi, gazdasági, politikai, vallási, közös történelmi alapon. Ebből következik, hogy a régiót egy sajátos szellemiség, mentalitás és gondolkodásbeli affinitás jellemzi.

A régió határai viszonylag stabilak, nem szükségképpen szomszédos területek együttműködéséből jön létre, ugyanakkor több központtal is rendelkezhet. Az európai régiók baseli összejövetelén (Assembly of European

Region) 1996-ban kiadott nyilatkozat Regionalizmusról Európában címmel, amelyet 300 európai régió képviselője írt alá, meghatározása szerint: a régió az a törvényes testület, ami közvetlenül az állami szint alatt jön létre, választott politikai testülettel, önkormányzattal, teljes jogi személyiséggel rendelkezik. A nyilatkozat kimondja továbbá, hogy a tagállamoknak alkotmányukban kell rögzíteniük a régió helyét az állam törvényes rendjének keretében. Ugyanakkor garantálni kell a régió függetlenségét, identitását, szervezeti struktúráját, az egyes régiók demokratikus akaratát, hogy a politikai szerveződés olyan formáját gyakorolhassák, amely előnyös számukra. A régióknak mint jogi személynek rendelkeznie kell képviselői és végrehajtói testülettel. A régió és az állam közötti hatalommegosztást a politikai decentralizáció és szubszidiaritás elvei szerint kell rendezni. A régió felelőssége, hogy hatáskörében a nemzeti szabályozások megvalósuljanak.

Az államnak, hogy elkerülje a párhuzamos hatáskörök létrejöttét, a központból regionális szintre kell áthelyeznie a régiót érintő személyzeti és pénzügyi forrásokat. Az államnak minden az egyes régiót érintő kérdésben előzetesen egyeztetnie kell az illető régió testületeivel. A régió pénzügyi forrásait az állam által átutalt adók és a helyi adók képezik. Az állam és a régiók közötti kapcsolatnak a kölcsönös lojalításra, együttműködésre és szolidaritás elvére kell épülnie. A régiók feletti nemzeti ellenőrzést az ország alkotmányába kell rögzíteni.

Az előbbi régiódefiníciókból a régió fogalmának legalább két típusa adódik: egy nemzetállam feletti, és egy nemzetállam alatti típus. A baseli nyilatkozat pedig rögzíti a régió szervezeti és működési kereteit.

Mindezek ellenére a régió különböző típusainak kérdése, s az e körül kibontakozó vita nem mentes az ideológiáktól, amelyeket a különböző érdekcsoportok képviselnek. Ugyanis az EU tagállamainak települési, közigazgatási, gazdasági, kulturális és történelmileg kialakult területstruktúrái nehezen illeszthetők bele a brüsszelli regionalizmus tervezetekbe. Az olyan célkitűzéseknek, mint amelyeket „A Regionalizáció Közösségi Chartája” megfogalmazott, például a régiók részvétele a közösségi határozathozatalban, a szavazati, döntési funkciók regionális hatóságokra való átutalása, a történelmi, nyelvi, kulturális örökségek felértékelése az európai identitás kidolgozása végett, egyéb nemzetállami megfontolások mellett, mint említettük, ideológiai korlátjai is vannak.

A kettő – úgy tűnik – valamiféle kapcsolatban is van egymással. Például: a konzervatív régióelmélet a történelmileg kialakult régiókat részesíti előnyben: a neoliberális a gazdaságilag fejlett régiók mellett érvel, amelyben lehetőség nyílik az állami ellenőrzés korlátozására és az új gazdasági irányítási struktúrák bevezetésére. A technokrata elgondolásban a régió csupán technikai kérdés: a baloldal számára a régió az egyenlőtlenségek újratermeléséhez vezet: a populista felfogásban a régió a centralizált állam ellen irányul, az emigránsok elleni fellépés eszköze kellene legyen:

a szeparatisták számára a régió a nemzetiségi mozgalmak bázisa az önállóság, az autonómia elnyerése érdekében. Az EU-tagországokban a különböző régióelméletek, ideológiák a 1990-es években eléggé összekeveredtek, esetenként konkrét terepismeret hiányáról tanúskodnak (lásd: a regionális autonómia kérdését). Ma két nagyobb tendencia figyelhető meg. Az egyik a régióban az integráció új formáját látja, a másik pedig az, amely a régióban a nemzetállamból való kiválás eszközt látja. Abban, hogy a régió területi egység, nagyjából konszenzus van.

A régiót – mint makro- és mikroteret – földrajzi, ökológiai egységként határozzák meg, vagyis olyan tér, mely természetes határokkal rendelkezik. (M. Keating, Marie-Claude Smouts 1998). A funkció alapján már nem ilyen egyértelműek a vélemények. A régió lehet: 1.) kulturális, gazdasági, politikai és katonai együttműködési tér: 2.) kulturális, társadalmi, kommunikációs értékek közössége: 3.) saját identitással és történelmi múlttal rendelkező egységes tér.

A régióhoz, mint meghatározott területi egységhez rendszerint hozzákapcsolják az autonómiát, az önrendelkezést, ahhoz, hogy a fent említett funkcióknak eleget tudjon tenni. Az autonómia az, amire általában a régiók törekednek, és ez az a jogi-adminisztratív keret, amelynek megvalósulása esetén átrendeződnek az EU-n belül a politikai szintek. Vagyis az EU szervezetei és a nemzetállamok mellett/alatt, mint harmadik politikai szint a régió jelenik meg. Itt viszont azt is világosan kell látnunk, hogy az EU-ban a régiók tekintetében eléggé nagy a zavar, ami abból származik, hogy a különböző tagállamokban a régió megnevezése eltérő (pl. Németországban landok, járások, megyék, Franciaországban departementok, kommunák, Olaszországban provinciák).

Ugyanakkor a régió, mint területi egység, fogalmának értelmezése is különböző. Például van egy olyan nézet, amely az EU-ban 64 jelentősebb régiót tart számon, köztük a német landokat: a másik szerint 824 régió létezik, ebbe bele sorolják a 96 francia departementokat és az Egyesült Királyság 65 megyéjét. A harmadik felosztás szerint a régió a nemzetállam területi egységei, ilyen a 17 spanyol autonóm közösség.

A kérdés az, hogy mi tekinthető eurorégióknak: a nemzetállam alatti, illetve a nemzetállam feletti területi egység, vagy pedig mindkettő, és/vagy a határokon átnyúló régió. Mindhárom az integráció különböző szintjeit képviseli.

A német föderális rendszer régióinak történelmi-kulturális bázisa különböző: 1949 után a landokból alkották meg a szövetségi köztársaságot. Noha a regionális egység Németországban erős, mégis: az emberek inkább érzik magukat nemzet, illetve a helyi közösség tagjainak mint a landokéknak. A vita, hogy mit értenek eurorégióknak, egyrészt abból fakad, hogy a landok határai különböznek a kulturális és gazdasági integráció határaitól, tovább bonyolította mindezt a németegység megvalósulása, az ország keleti felének integrálásában elért felemás sikerek. Hollandiában 12 provincia

és 632 municipalitás van, melyek eltérő nagyságrendűek, területi határaik történelmileg rögzítettek. Mint például Noord-Holland, Zuid-Holland és Utrecht városa, melyek együtt alkotják a Randstad régiót. Ugyanakkor a hollandok eurorégióról alkotott fogalma kisebb területi egységekre vonatkozik, mint ahogy azt Brüsszelben meghatározták. A 1970-es években az olasz állam a területi gazdasági-társadalmi egyenlőtlenségek felszámolására regionális stratégiát dolgozott ki. Ennek eredményeképpen az északi régióban tovább erősítette az urbanizált ipari társadalmat, ezzel szemben Mezzogiorno déli régióban (Szicília, Campania, Calabria), ahol a cél a felzárkóztatás volt, az eredmények elmaradtak a várakozásoktól. A régióképződés nemcsak olasz sajátossága, hogy a nagyobb városok és hozzájuk tartozó agglomerációk az EU térszerveződésében egyre nagyobb szerepet játszanak.

A francia régió (96 departement és 36 000 kommuna) intézményi – szervezeti alapokra épül, és láthatóan nem jelent mást, mint „ugródeszkát” az állami szintre.

Az eurorégió elvárásainak leginkább a belga szövetségi rendszer felel meg, ahol a katolikus vallonok és flamandok regionális autonómiát hoztak létre, részben a német kisebbség is. Ugyanakkor nincs hierarchia a szövetségi és a regionális szintek között. Ennek ellenére itt, akárcsak az Egyesült Királyságban vagy Németországban, a régiók között történelmi, valamint a szövetségi és a helyi rendszer különbözőségeiből adódóan állandó feszültségek vannak.

Az elmondottakból következően azt állítjuk, hogy az eurorégió EU-elvárásainak leginkább a belga, a német, a holland, a spanyol modell felel meg, ugyanis a kulturális, nyelvi, igazgatási, vallási (Belgium, Írország), történelmi múlt tényezői mellett ezen államok autonómiával rendelkező régiói egy sajátos szellemiséget, gondolkodást, mentalitást is képviselnek, vagyis rendelkeznek regionális öntudattal is.

Az régió kérdését az EU-n belül átszövi a tagállamok hagyományos államformája, ugyanis rejtett vagy nyílt konfrontáció van a szövetségi és a centralizált államok között. Az vitathatatlan, hogy a régió történetileg is jobban illeszkedik a szövetségi államtípus struktúrájába, a kettő között nincs ellentét, hanem a viszonyuk komplementer. Az ellentétet a szövetségi és a centralizált államtípus között, többek között, az is jól érzékelteti, amikor a régió fogalmát regionalizmusra szűkítik le.

A regionalizmus, mint a régióhoz kapcsolódó mozgalom és stratégia, feltételezi az öngazgatást, az önkormányzatot, a régió autonómiáját, azonban centralizált államban ez azt jelenti, hogy a régió határait és hatáskörét bármikor megváltoztathatja az állam. Nem véletlen, hogy a regionális autonómiákat a különböző elgondolások igyekeztek függővé tenni a nemzetállam törvényhozásától és a pénzügypolitikájától. A régió és a hozzákapcsolt regionalizmus – koncepciók, láthatóan meg tudják nevezni a centralizált

nemzetállamon belüli régiókat, hiszen ezek az államok maguk is a középkori régiók többé-kevésbé sikeres beolvasztásából jöttek létre, azonban ez a kistérségi régióra vonatkozik, arra, amelyik a nemzetállami szint alatt van.

Probléma akkor van, amikor a nemzetállam feletti szintet, a makró-regiókat kell megnevezni, amit többé-kevésbé azonosítanak az EU csúcs-szervezeteivel, noha ennek vannak ugyan történelmi előzményei (lásd a Karoling Birodalmat), azonban ma mintha bonyolultabb lenne a kérdés. Az EU mint globális tér szupranacionálisan is tagolt (lásd: mediterrán, skandináv-balti térséget, Közép-Európát, Délkelet-Európát stb.), mint nemzetállam fölötti makróregiókat. Az EU ilyen típusú, nagytér tagoltsága tekintetében gazdag szakirodalommal rendelkezünk, hasonlóan a kistérségek megoszlása tekintetében is.

A regionalizmusstratégiák is figyelembe veszik ezt, s ideális sémákat vázolnak fel, amelyek az együttműködés, integráció lehetséges szempontjait tartják döntőnek. Ebben a perspektívában beszélnek nemzeti regionalizmusról (a nemzetállamon belüli kistérségi megoszlásról), transznacionális regionalizmusról (a határ menti, határokon átnyúló régiókról, tervezés, közlekedés, környezetvédelem összehangolása végett), valamint a nemzetközi regionalizmusról (EU és a világ más integrált régiói közötti együttműködésről). Végül is a nemzetállami szint alatti és fölötti régiók kialakításában az a döntő szempont, hogy maguk az érintettek, a benne lakók, hogyan viszonyulnak ehhez, a gazdasági tényezőkön túl van-e olyan közös alap, amely képes multidimenzionálisan integrálni az adott teret. Noha, a régió, regionalizmus kapcsán nem kerülhető meg a föderalizmus, ugyanis a kettő egymást feltételezi, mégis ezt tesszük, és a továbbiakban, néhány a régió kohézióját érintő kérdést sajátos fogalmi keretbe ágyazva vizsgálunk.

RÉGIÓ, ENTITÁS, IDENTITÁS

A nemzetközi politika, a társadalomtudományok, s ezen belül is – érthetően érdeklődési köréből fakadóan – a kultúranropológia tulajdonít már hosszabb ideje kitüntetett szerepet a régióproblematikának. Ebben az érdeklődésben a régió, mint kistérség fogalmához szorosan hozzákapcsolják az identitást, amely szociológiai és kultúranropológiai, illetve történelmi dimenzióival elsődlegesen mint (etno)kulturális, sajátos struktúramintázat jelenik meg.

A geopolitika többé-kevésbé a földrajzi nagytérrel, illetve a táj fogalmával azonosítja a régiót, aminek tartalmát a benne élő emberek cselekvés-viselkedésmintázatának affinitása, az identitása nyújtja. Az identitásban fejeződik ki a sajátos, az egyedi, a különböző az, ami egy hosszabb történelmi-kulturális együttélés objektivációja. Az előbbieken zárójelben az etno terminust is hozzákapcsoltuk a kulturális mintázathoz, de ez nem feltétele a regionális identitásnak, hiszen a történelmi tér, a kulturális táj nem min-

dig azonos, nem mindig fedik egymást. Az egyének és közösségek ugyanakkor többféle térbeli struktúrához tartozhatnak, ami radikálisan módosítja a korábbi területiség (nemzetállami) felfogást, s annak aktualitását.

Az említett társadalomtudományi inspirációkból következik, hogy a geopolitika számára is a régió nem annyira földrajzi értelemben vett területiség, noha ennek fontosságát nem tagadja, hanem a benne élők történetileg kialakult társadalmi kapcsolathálójának viszonylag azonos, a konvenciók által megalapozott mintázata. A térbeliség abban az értelemben továbbra sem elhanyagolható a regionális megközelítésben, hogy léteznek nagy kiterjedésű régiók, amelyek változatos etnolingvisztikai képet mutatnak, miközben a kulturális mintázatuk erős affinitást mutat, vagy pedig közös alapokon áll. Ezzel szemben létezik a régió egy másik típusa (a kistérség), amelyben az etnolingvisztikai sajátosság egyedi módon alakította ki a kulturális mintázatot, a kettő tehát fedik egymást. A másik eset az, amikor a kulturális mintázatot nem az etnolingvisztikai sajátosság alakította, hanem a vallás.

Az erős átfedések ellenére Európában mindhárom típus jelen van, amiből az is következhetne, hogy a téropolitikat gradualitásában lehetne megragadni, ami nem elsősorban a fejlettségi szintek szerinti besorolásra utal, noha ez sem elhanyagolható tényező, hanem a kulturális mintázat figyelembevételével, a regionális struktúrák kialakításában. Ez mindezekelőtt biztonságpolitikai kérdés, hiszen így a konszenzualitás esélyei nagyobbak, s a mélyen gyökerező konfliktusok semlegesíthetők. Más szóval, a régió biztonságpolitikai és etnopolitikai kérdés, s mint ilyen, egyik a másikat feltételezi, illetve átfedi. Arról van szó, hogy a nagyobb régió integrálni tudja a lokális mikrorégiót, és fordítva: a mikrorégió is képes legyen integrálódni a nagyobb régióba. Ugyanis a nagyobb régió a biztonságpolitika tárgya, mint ilyen, a benne foglalt tereket, s az ehhez kapcsolódó identitásokat, vagyis a helyi, lokális kistérségek multietnikus és kulturális struktúrákat etnopolitikában is meg kell jelenítenie. Láthatóan az etnikailag, nyelvileg, kulturálisan, vallásilag átszabdalt európai régiók, mint a Balkán esete is bizonyította, szembenállnak a hagyományos nemzetállami térrel, illetve saját nemzeti terük kialakítására törekednek, ami ellentétben áll a nagyobb régió igényelte biztonságpolitikával.

Az ütközési felület minden esetben a makrorégió és a mikrorégió, a nemzetállam történeti és etnokulturális mintázataiban keresendő, amikor is a létező politikai határokon belül több-kevesebb olyan nép, illetve néptörzsek él nagy tömbökben, amelyeknek a múltban sem volt közös történelmük a nemzetállam-alkotókkal. Az ellentétet még inkább elmélyíti, hogy ezek a nemzetállamok külső, nagyhatalmi konstrukciók, tehát a mikrorégióban élők számára illegitímek, vagyis legitimitásuk állandóan megkérdőjelezhető.

Maguknak a nemzetállamoknak, melyeket főleg az első világháború után hozták létre, nincs történelmileg megalapozott identitásuk, a csatolt területeket mind a mai napig nem tudták integrálni, s ez nem véletlen, hi-

szen a középkor óta Európa periferiáján, idegen uralom alatt, államiság nélkül tengődtek. A Maastricht utáni idők egyik nagy kérdőjele az EU -integráció milyensége a bővítés után. Mi legyen? A németek által szorgalmazott föderáció és regionalizáció, vagy a szuverenitásukat részben feladó nemzetállamok laza egysége, a parciálisállam, melyen belül további régiók alakíthatók, és az egykori történelmi régiók (is) visszaállíthatók.

Tény, hogy a berlini fal lebontása utáni időszakban a világkereskedelem liberalizálódása, a nemzeti kisebbségek jogainak előtérbe kerülésével, a volt szovjet-blokk nemzetállamainak szuverenitása megkérdőjeleződött. Ezt fokozta, hogy a nemzetközi kapcsolatokban a liberális paradigma egyre inkább teret nyert. Ennek a paradigmának központi fogalma az entitás, az etnikai csoportok kvázi-állami típusú szervezete, ami azt jelenti, hogy a nemzetközi kapcsolatokban nem a nemzetállam a partner, hanem az entitás. Az entitás geopolitikája a nemzet fogalmat azonosítja az etnikum fogalmával, és úgy tartja, hogy a nemzet kizárólagosan pszichikai-emocionális kapcsolat egy közösség tagjai között (Dikey 1995). Ebből következik, hogy a különbség a nemzettudat és egyéb más csoporttudatok között eltűnik. A stabilitást immáron nem a nemzetállam biztosítja, hanem a szuverenitását feladó kvázi-állam, egész pontosan egy garanciális csoport, amely a kvázi-államot is képes ellenőrizni.

Daniel Bell megfogalmazásában: amilyen mértékben a világgazdaság egyre integráltabbá válik, egyre kevesebb állam képes ellenőrizni gazdaságát. Így valamennyiük jóléte érdekeltté teszi őket abban, hogy megőrizze a globális rendet, és hogy az államok lemondjanak kötelezettségeikről, elfogadják a politikai fragmentációt. (D. Bell 1987). Ugyanakkor az entitások geopolitikájának értelme, több elemző (Jean-Marie Guehenno, Gordon Gottlieb, Ch. Dikey 1995) szerint abban áll, hogy így könnyebben lehet lokalizálni és gyorsan fel lehet számolni a válsággóccokat (Bosznia, Ruanda).

A geopolitikának és a geostratégiának ez az új dimenziója a globalizációval függ össze, azzal a törekvéssel, amelyben a logisztikai bázisok térbeli terítettségének súlypontjai áthelyeződnek a nemzetállamról az entitásokra – régiókra.

A liberális geopolitikai paradigmát, érthetően, a leginkább Kelet-Európában támadják, különösen ott, ahol az első világháborút követően mesterséges, soknemzetiségű államokat hoztak létre. A legfőbb ellenérv, hogy az entitás-régió előtérbe helyezésével a nemzetállam rovására középkori struktúrák feltámasztását szorgalmazza a világrendszer periferiáján, ahol az államok szervezete amúgy is instabil. Ez a geopolitika a nyersanyag-erőforrásokkal rendelkező országok állami struktúráit gyengíti.

Kelet-Európában a liberális geopolitika expanziójának leglátványosabb eszközei között tartják számon: a pénzügyek, a kereskedelem liberalizációját és a kisebbségek politikai jogainak felkarolását. Különösen érzé-

keny pont a balkáni régióban (Romániát is ide értve) a kisebbségek autonómiatörekvése, az önálló reprezentatív intézményeik létrehozása.

A kisebbségek intézményi reprezentációiban a szeparatizmus jelét látják. Nagyon érzékeny terület ez, főleg ott, ahol a kisebbségek mélyen gyökerező önszerveződési hagyományokra tekintenek vissza, mint például Erdélyben a magyarok és a szászok, hiszen a középkorban is autonómiákban éltek. Válsághelyzetekben, különösen az erdélyi magyarok nagyon gyorsan létrehozták szervezeteiket (1945-ben, 1989-ben), ami a többségi románságot nyugtalanította. Ugyanakkor ezek a kisebbségbe szorult népcsoportok 1920 előtt magasabb civilizációs-modernizációs szinten állottak (s ez vonatkozik az erdélyi románokra is), mint a berlini kongresszussal (1878) létrehozott Kis-Románia lakossága. Ezt példázza Horvátország és Szlovénia esete is: megszabadulva a jugoszláv mesterséges államból, nyomban a közép-európai orientáció útjára léptek, vagyis visszatértek oda, ahova mindig is tartoztak. El kell ismerni, hogy az önszerveződés tekintetében a koszovói albánok is jelentős teljesítményt mutattak fel a 1990-es években, amikor létrehozták a földalatti társadalmukat.

Tény, hogy a szovjet-blokkon belül az egyes országok fejlettség szintje eltérő volt, különböző civilizációs és modernizációs hagyományokkal indultak el '45 után a „kommunizmus felépítésének” útján. S a keleti-blokk összeomlásának pillanatában ezek a graduális különbségek még nyilvánvalóbbakká váltak

A Balkán és Kelet-Európa társadalmainak és kultúráinak szerkezeti sajátosságaiban rejlik annak oka, hogy miért ment a múltban és ma is oly nehézkesen a Nyugathoz való felzárkózás, hogy miért nem tudta és tudja adaptálni, magába szervesíteni a mindig is utánzott nyugati modellt. Szociológiai, civilizációs perspektívában az okok nagyon mélyek, itt ezt nem részletezzük. Megjegyzendő azonban, hogy ezen országokon belül a nyugati típusú/mintázatú kulturális földrajzok (magyar, német, horvát, szlovén) megmaradása, fenntartása nemcsak biztonságpolitikai kérdés, hanem tanulási modell is a többség számára, s ezért a sokszínű regionális struktúrák funkcionálissá tétele belső integrációját biztosíthatja hosszú távon.

A refeudalizáció, a medievalizáció rémképeinek ecsetelése (R. Vladescu 1997) nem meggyőző egy olyan „nemzetállam” esetében, ahol maga a többség is történelmének túlnyomó részét regionális struktúrákban élte le, és ma is ezekben a regionális struktúrákban ismer önmagára, s identitására (moldvai, havasalföldi, beszarábiai, erdélyi, dobrudzsai, bánási, máramarosi stb.)

A problémát a kelet-európai elemzők számára azok az elméletek és elképzelések jelentik, amelyek az európai kontinens makro- és mikroregionális tagolódását írják le, s amelyek többé-kevésbé összhangban vannak az EU intézményi, kohéziós-differenciálódási és strukturális koordinációs törekvéseivel is. Mindezek az 1990-es években erőteljesen jelentkeztek az

európai regionális stratégiákban, hatással voltak a nemzetgazdaságok és az interregionális terek átrendeződésében. Háttérükben több, egymással összefüggő globalizációs hatótényező állt:

- 1.) A globalizációs trend a pénzpiacok koncentrációjában nyilvánult meg, ami befolyási körébe vonta a világgazdaságot, az üzleti stratégiák kidolgozását.
- 2.) A tudásigényű rendszerek, a tudás termelése, elosztása, cseréje a gazdaság alapjává vált, ez dönti el a piaci szereplők szelektálását.
- 3.) A tudásfaktor és a technológiák felgyorsuló cserélődése a szabványosítás elterjedését vonta maga után.
- 4.) A globális oligopoliumok térnyerése eredményeképpen a nemzetgazdaságok piacformáló szerepe mérséklődött, ez által a gazdasági hatalom-erővonalai annak minden implikációival egyetemben átrendeződtek.
- 5.) A nemzetek feletti gazdasági diplomácia, a globális intézmények fejlődése, ezzel összefüggésben a vezető gazdasági hatalmak az új intézményi formákat kisajátítják, pozíciójuk erősítésére használják.
- 6.) A globális kommunikáció intenzívvé válása maga után vonta a kulturális csere felgyorsulását, a helyhez, térhez nem kötődő kulturális minták, fogalmak, identitások terjedését, univerzalizálódását. Ennek hátterében az idegenforgalom, a vendégmunkások, menekültek stb. állnak, eredményeképpen egész térségek, új etnikai tájak formálódnak.
- 7.) Mindezen egymásba fonódó erőterek kikezdték a nemzetállami határokat (M. Castells, U. Beck 2005.)

A vázolt globális hatótényezőkre külön-külön és együttesen is az egyes régiók és régióközpontok, a városok reagálása a belső integrációs szinttől is meghatározott. Egészében a perspektíva a nyertesek és vesztesek-skálán írható le. Azonban mindenképpen figyelemre méltó tendencia, hogy a helyi és regionális integrációk nem csupán külső, hagyományos gazdasági ösztönzőkre hagyatkoznak, hanem a lokális erőforrásokat, koalíciókat, intézményes együttműködéseket ösztönzik. S ezzel az önerőre, a belső erőforrásokra építő, perifériákról kiinduló stratégiáknak enged teret, aminek meg kell jelennie az állam regionális politikájában: az alulról építkezés elvének ösztönzésében. Itt lényegében nincs másról szó, mint annak a térformáló politikának a folytatásáról, amely a 20. század utolsó felében vette kezdetét. Ennek a térrpolitikának meghatározó erőterét az európai demográfiai trendek alakulása képezte és képezi. Mindenekelőtt az alacsony népességnövekedés, a népesség életkor szerinti tagozódásának megoszlása, a migráció erősödése.

Az utóbbi évtizedekben megfigyelhető volt, hogy az EU-tagállamokban a népességnövekedés a déli régiókban következett be: Bajorország, Baden-Württemberg Németországban: Murcia, Andalúzia Spanyolországban: Agavre Portugáliában: Mezzogiorno Olaszországban: s Franciaország déli térségiben. Miközben a klasszikus ipari korszak urbanizált terei folyamatos népességfó-

gyással számolnak (az egy Anglia kivételével, ahol a rurális térségek népessége folyamatosan nő), egyre inkább felértékelődnek a tengeremléki régiók.

A Földközi-tenger partvidékének népességnövekedése hosszú távú trend, ezzel szemben a belső területeken fordított folyamatok játszódnak le. Ugyanakkor a régiók perspektíváját meghatározhatja az a népesedési trend, amely az európai nagyvárosokat összekötő logisztikai-kommunikációs folyósok köré koncentrálódott, gondolunk itt a német Rajna, a francia Loire, az olasz Pó folyó völgyére. Másik tendencia a határ menti térségek demográfiai stabilizálódása, vagyis a korábban tapasztalható elvándorlás csökkenése. A régiók integrációját befolyásoló tényező a gazdaság struktúrájának és szervezetének átalakulása, ugyanis az EU-tagállamokban, noha még nagyfokú a koncentráció, de már beindult a gazdaság dekoncentrációs folyamata. Ennek tengelyében a kis- és közepes vállalkozások bátorítása áll, amelyek kis tőkeigénye, a helyi erőforrások értékesítése révén, a fejletlenebb térségek foglalkoztatási gondjain enyhíthet.

A legfontosabb tényezőt, amelynek multidimenzionális implikációit nem akarjuk eltúlozni, de eredményei máris látványosak, a transzeurópai telekommunikációs, közlekedési, energetikai hálózatok képezik, amelyeknek komoly szerepük van a kohézió és a dekoncentráció feltételrendszerének létrehozásában. A kommunikációs hálózat kiépítése összefügg a tranzakciós költségek csökkentésével, amivel a regionális szociális problémák mérsékelhetők: az elszigetelt, elmaradott térségek megközelíthetősége, az alacsony munkabérből adódó előnyök stb. jöhetnek itt számba. Az európai tér átrendeződése, s annak jövőbeni alakulása tekintetében, mint a fentebbiekből is kiderül, erős nyomás nehezedik. Ilyen körülmények között az EU új térpolitikájának a kidolgozása sürgető feladat.

A globális rendszer új gazdasági, demográfiai erőterei – miközben transzparensse igyeksenek tenni a nemzetállami határokat –, átalakítják a korábbi városhierarchiák rendszerét is. Már ma nyilvánvaló, hogy a nemzetállam nem ura a területén lévő gazdaságoknak, sőt már a logisztikai bázisok nemzetállam területén belüli kijelölésének sem, aminek következményei a nemzetállami téren belül a kistérségi egyenlőtlenségek felszámolásában mutatkozó nehézségek.

Az entitások geopolitikai paradoxona – a nagy-tér és kis-tér párhuzamos rekonstrukciója az EU-on belül – a balkáni elemzők számára azért elenszenves, mert országuk továbbra sem képesek integrálódni mint „nemzetállam” a globalizáció rendszerébe, s az EU számára is problémát jelent hosszú távon is ezen perifériális heterogén „nemzetállami” struktúrák integrálása az euroatlanti térbe.

A régiók Európájának balkáni elemzői újabban Immanuel Wallerstein centrum-periféria elméletében látnak érveket arra, hogy Európa föderalizálása és a régiók szubszidiaritása nem megvalósítható, csakis a kettős

tagolású nagy-régiók Európája, amelyben a centrum és periféria között egy fél-periféria régió van (G. Iulian 1997). Wallerstein elmélete a modern világgazdasági rendszer kialakulását írta le, Európa tekintetében a centrum-periféria, az ipari országok és mezőgazdasági országok csoportjának egymásra utaltsága a 19. és 20. századi nemzetközi kapcsolatrendszerek integrációs folyamatainak sémáját vázolta fel, amelyet sokan megkérdőjeleztek, és láthatóan ma már tetszetős sémánál nem több.

Viszont arra jó, hogy a globalizáció rendszerét ebben a sémában értelmezzék, s a dél-amerikai felszabadítás teológiájához hasonlóan benne a legázás, a kizsákmányolás, Észak-Dél konfliktus új formáját lássák.

A globalizáció mint a centrum-periféria viszonyrendszer új megjelenési formája, számukra kultúrantropológiai evidenciával bír, amit leginkább az iskolai programok európai megoszlása bizonyít. Eszerint, amikor egy nemzetállam azonosítja magát a metropolissal (centrummal), akkor a nemzetállam iskolai programjai a metropolisz iskolai programját, annak akaratát követik. Ami nem más, mint a tökéletes utánzás (imitáció) kultúrája. Amikor azonban a nemzetállam saját útján halad, hogy megoldja rendkívül összetett kulturális problémáit, szemben találja magát a metropolisz túlsúlyával, ami mindig ideológiai háborúhoz vezet, ugyanis a tét a periférikus nép mentális terének meghódítása.

Történelmi perspektívában ez azt jelenti, hogy vannak utánzó korok, komplexált elitek, agnosztikus filozófiák, a periféria ünnepeit elkozzák, a nemzeti kultúra személyiségeit kicsúfolják. Vagyis a kultúra szakrális helyeinek ellenőrzése, a gazdaság és a politika uniformizálása, ami napjaink jellemzője, lényegében birodalmi geopolitikai stratégia, ezért, minden nemzetek feletti és alatti integrációs (szubszidiáris) struktúráit el kell vetni, hiszen az az alávéttség új formája (G. Iulian 1997).

A félelem oka: a nemzetállami tér megkérdőjelezése, amely nemcsak a wilsoni elveket veti el, hanem De Gaulle „nemzetek Európáját” és M. Thatcher „korlátozott kooperáció” elképzeléseit is, a „régiók Európája” nevében.

A régiók Európája – amely implikálja a föderatív európai struktúrák kialakítását –, a globális-tér integráció elveit, illetve a liberális geopolitikai paradigmát részesíti előnyben. Ennek a paradigmának a teoretikusai a wallersteini elméletet mellőzve, a nyugat-európai történelemből egy hármas kontinuumot emelnek ki: a középkor és a reneszánsz Európáját, a modern nemzetállam Európáját, amelyet követ napjaink régiók Európája. Ez utóbbit például J. Fouéré 6-2 milliós népességű egységekben gondolja el, amelyekben a lojális attitűdök formálása a biztosabb és közvetlenebb gazdasági régiókban jobban megvalósítható, mint a nemzetállami keretekben. Ugyanis a lokális patriotizmus (gazdaság-ökológia-kultúra) mint régióképző és integráló erő, nem csupán a kistérséget, hanem a határokon átnyúló régiókat multifunkcionális hálózattal kapcsolja hozzá a szuprana-

cionális régióhoz, amely ez által képes integrálni a mikrorégiókat a globalizáció rendszerébe.

Kölcsönös, egymást kiegészítő folyamatról van szó, egyfelől a régiók különböző szintű integrációjáról, másfelől pedig ezeknek az EU szupranacionális régiójának közvetítésével való integrálódás a globalizáció rendszerébe. A lokalitás és globalitás között a transzmissziós áttételt az EU biztosítja, s ez által nem csupán közvetít, hanem lokális mintázatú, multikulturális struktúrák védelmét is ellátja. Miközben újra egyesíti az organikus történeti mikrotereket, amelyek kulturálisan-földrajzilag is viszonylagos homogenitást mutatnak. Az új téridentitások sajátos entitásidentitásokat jelentenek, melyeket multifunkcionális kapcsolatok tartanak össze, és mint ilyenek határokon is átnyúlnak.

Ami leginkább ellenszenves a balkáni nemzeti geopolitikák számára, hogy a formálódó új, regionális tér, sajátos entitásidentitás, szoros kooperációs és logisztikai tér, amely a nemzetállami teret felaprózza, s ezzel egy másik „ravasz”, „erősebb” állam térnyerését, dominanciáját készíti elő.

EGY KÍSÉRLETI PARCELLA A KELETI LIMBESEKEN

Az eddigi tapasztalatok mintha rációfolnának ezekre az aggodalmakra: ott van például Nyugat-Európában, a 1970-es évek elején (1973) létrehozott határokon átnyúló régió, a Rotterdam – Bale fejlődési tengely, vagy pedig a svájci kantonok (Généve – Bale) és a francia megyékből (Aine-Haute-Savoie) alakult együttműködési régió. Ezek a régiók a területrendezésben, a környezetvédelemben a szállítást, az energia- és a határforgalmat tekintették kezdetben közös ügynek.

A francia-svájci régió (vegyes) bizottság feladata a kölcsönös tájékoztatás, s ajánlások megfogalmazása a két kormányzat számára, amelyek ennek figyelembevételével készítik elő a határon átnyúló régiós együttműködést érintő stratégiákat.

A Nyugat-Európában létrejött régiók, amelyek 1974-től pénzügyi alappal is rendelkeztek az European Regional Development Fund létrehozásával, még nem jelentették azt, hogy az akkori Európai Közösségben, az eurorégió milyenségéről határozott elképzelés lett volna. Mint ahogy még ma sincs. Ennek ellenére, a Vasfüggöny leomlását követően, főleg a magát Visegrádi csoportként meghatározó országokban az 1990-es évek elejétől egyre nagyobb volt a lelkesedés minden olyan kohéziós és integrációs elképzelés és intézményi-területi struktúra iránt, amely előmozdíhatta ezen országok EU-csatlakozásának folyamatát. Ez motiválta, valamint a bátorítás is, hogy brüsszeli magyar kezdeményezésre hozzák létre a Dél-Magyarország és szomszédos román és jugoszláv megyék, tartományok, a Duna-Maros-Tisza (DMT) határ menti eurorégiót.

Ezek a határ menti megyék egy évezreden át egységes tájat képeztek,

s ennek nyomai az első világháború utáni időkben sem tűntek el. Noha ekkor felszabdalták ezt az egységes tájat. A térség modernizációjának csúcsidezőszaka – s itt egy multidimenzionális és funkcionális modernizációról van szó – az osztrák-magyar kiegyezést (1867) követő időszakban kezdődött és az első világháború kitöréséig tartott.

A dinamikus modernizáció fél évszázadában épültek fel a térség nagy városai, teljesedett ki az infrastruktúra, arculata mind a mai napig olyan karakteres architektúrával rendelkezik, amely az e térségben élő emberekben az otthonosság érzetét kelti, a határ bármelyik oldalán is jár. Az egymás mellett élő nemzetiségek között állandó volt a személyes kapcsolat, így elhalványultak az etnikumok közti konfliktusok.

A trianoni békeszerződés három részre szabdalta ezt az egységes területet. A határok elvágták a szállítási útvonalakat, a transzverzális vasútvonalak többé nem tudták betölteni integráló szerepüket, megszűnt a kapcsolat az ipari üzemek és a nyersanyagtermő területek között.

A Duna-Körös-Maros-Tisza-, s az e folyókhoz kapcsolódó sűrű csatornahálózat, amelyet a 18. századtól folyamatosan építettek és bővítettek, és amelyről az eurorégió nevét is kapta, nemcsak szimbolikus jelentéssel bír, hanem egy szerves kapcsolat újjáélesztését is jelenhette volna.

INTERREGIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉS: DKMT

RÉGIÓ (megyék)	TERÜLET (km ²)	NÉPESSÉG	KÖZPONT
Arad	7652	507,000	Arad
Bács-Kiskun	8362	542,000	Kecskemét
Békés	5631	407,000	Békéscsaba
Csongrád	4263	438,000	Szeged
Hunyad	7016	547,000	Déva
Jász-Nagykun-Szolnok	5607	423,000	Szolnok
Krassó-Szörény	8514	376,000	Resita
Temes	8692	715,000	Timisoara
Vajdaság AT	21,506	2,013,000	Novi Sad
DKMT EURORÉGIÓ	77, 243	5,968,000	

Forrás: Euro-Trio-Eurorégió. 1998–2001.

A DKMT eurorégióban négy magyar megye (Békés, Bács-Kiskun, Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok), négy román megye (Arad, Krassó-Szörény, Hunyad, Temes) és a szerbiai Vajdaság tartomány tartozik. Ezek a megyék saját országukban a legfejlettebb vagy közepesen fejlett megyéknek számítanak, ugyanakkor soknemzetiségű (magyar, román, szerb, horvát, német, zsidó, szlovák, roma, albán) lakosságú megyék, ahol a lakosság

különböző vallási (katolikus, görög-katolikus, protestáns, ortodox, izraelita) felekezethez tartozik. A DKMT eurorégió jellegzetessége, hogy nem határos más, nála fejlettebb eurorégióval, sűrű városhálózattal rendelkezik, rendszerint mindegyik megyében egy kisebb város 10-12 falu központja. A három nagy egyetemi központ (Szeged, Temesvár, Újvidék) egyben régióközpont is a saját országában, a távolság köztük száz kilométer. A négy magyarországi megye alkotja az ún. Dél-Alföld régiót, a négy romániai megye az ún. Nyugati régiót, a román régiótörvény értelmében. A DKMT eurorégió gondolata 1992-ben fogalmazódott meg, a kezdeményező a Csongrád Megyei Önkormányzat volt. Hosszú előkészítő tárgyalásokat követően csak 1997-ben írták alá a megyék képviselői az interregionális együttműködési jegyzőkönyvet. Szintén 1997-ben, a temesvári tanácskozáson az eurorégió nevébe bekerült a Körös folyó neve is, ettől kezdve Duna-Körös-Maros-Tisza eurorégió a hivatalos megnevezése a határokon átnyúló térségi együttműködésnek.

A DKMT eurorégió szakbizottságokat hozott létre: 1.) gazdaság, infrastruktúra, turizmus; 2.) területfejlesztés és környezetvédelem; 3.) humán, civil és sportszféra; 4.) európai integráció, külkapcsolatok, informatika, tömegtájékoztatás.

Feladatai között jelölték meg: a korszerű közlekedési, távközlési, szolgáltatási infrastruktúra kiépítését. Különös tekintettel az Európát átszelő ún. krétai folyosó, az autópályához csatlakozó úthálózat kiépítését, újabb határátkelők nyitását, a környezetvédelem összehangolását (árvízvédelem), Szegeden és Temesváron uniós segítséggel földrajzi, gazdasági, természetvédelmi adatgyűjtő és feldolgozó központ létesítését, együttműködést a közbiztonság területén, a drogfogyasztás megelőzésében, közös gazdasági, kulturális kiállítások rendezését, egyetemek diákjainak és oktatóinak csereprogramját stb.

A DKMT ugyanakkor megjelentetett egy három plusz egy (magyar, román, szerb, angol) nyelvű folyóiratot, Eurorégió címmel, amely tematikus számaiban a három ország szomszédos megyéinek hétköznapijait tárja az olvasók elé. Az eurorégió létrehozása is mintaparcellának számított. Az DKMT elnöke, s fővárosa rotációs alapon változik, munkáját az Elnökök Tanácsa segíti, ez a testület az érintett megyék önkormányzati képviselő-testületeinek elnökeiből áll. Konszenzusos alapon határoz, tehát a kisebbségnek nem kell alávetnie magát a többség döntésének. Az adott lehetőségekhez mérten számos gazdasági, tudományos, kulturális kezdeményezést konkretizáltak.

Azonban ennek az eurorégióknak a folyamatos működését külső tényezők is akadályozták: például a volt jugoszláviai politikai helyzet, a NATO-bombázás, valamint az embargó életbeléptetése, a Vajdaságot szinte teljesen kikapcsolta az együttműködésből. Igaz, ekkor Szeged közvetítő szerepe nőtt meg az ún. szegedi folyamat elindításával, amely a jugoszláviai de-

mokratikus erőkkal való szolidaritás jegyében történt.

Az kétségtelen, hogy itt, az EU jövőbeni keleti határain, bátor és úttörő kezdeményezés konkretizálódott, erős is az elkötelezettség mellette. A DKMT eurorégió megalkotói számára a regionalizmus jelenti a 21. századot, hitvallásuk: „Európa számunkra nem lehet másutt, csakis itt, a Duna, a Tisza, a Körösök, a Maros, a Bega partján. Merthogy európainak lenni belső tartás, szellemi gazdagság, magatartásforma, az egymás iránti kapcsolatok igényessége, az élet minőségének vállalása”. Nyilvánvaló, hogy ez a fajta lelkesedés a jövő lehetőségeiről szól, ugyanis pillanatnyilag a DKMT eurorégió területi egységeit és népeit egymástól a határok, sörmpök, a vámok, a nem egyeztetett nemzeti jogrendszerek, a bürokraták stb. választják el, s teszik nap mint nap kínossá az emberek közlekedését és kommunikációját.

Az tény, hogy a régió, a regionalizmus irányában kifejtett elméleti munka és azok ilyen-olyan formában való konkretizációi az EU-n belül mind a mai napig nem kidolgozottak. Nincs ugyanis gyakorlat, tapasztalat még Nyugat-Európában sem, hogy miként is néz ki egy régió, különösen a határokon átnyúló eurorégió, hogyan kell, illetve kellene működnie. Egyelőre a hangzatos szlogenek inflációja tapasztalható, s ez nem is lesz eldönthető mindaddig, amíg nem dolgozzák ki a nemzetállam alatti és fölötti szintek, vagyis a mikro- és makrorégiók és az EU csúcsszervezetei közötti hatáskörök megoszlását, márpedig az EU keleti bővítése éppen erről szól. Tény, hogy az Európa-építés alulról kezdődik, helyi és regionális szinteken, ami egyben nemcsak szimbolikusán, hanem jelentést, tartalmat kölcsönözne a „polgárok Európája” gondolatnak.

Ezért is tarjuk a kísérleti parcellának a DKMT eurorégiót, megszilárdulása mintaadó lehetett volna az EU számára, igaz csak az EU-n belül, mert ha kívül marad, jövője a féltékeny, belsőleg sem integrált balkáni „nemzetállamoknak” esik áldozatul.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Huber Peter, Stefan-Pernthaler: *Föderalismus und Regionalismus in europäischer Perspektive*. In: *Schriftenreihe des Instituts für Föderalismusforschung*. 1988. Band 44. Wien. p. 25-31
- Hummer Sebastian, Waldemar-Bohr: *A régiók szerepe a jövő Európájában*. 1994 Pécs. p.14, p. 19-34.
- Sipos Katalin: *A regionalizmus története és jogi aspektusai*. MTA Állam- és Jogtudományi Intézet. 1993. Budapest. p. 62-70.
- Szilágyi István: *Európa és a hispán világ*. Veszprémi Egyetemi Kiadó. 1998. Veszprém. p. 77-83.
- Informe Económico 1992. BBV. Bilbao. p. 8-10.
- Orova Márta: *Felkészülés az Európai Unióhoz való csatlakozásra önkormányzati szemszögből*. In: *Magyar Közigazgatás*. 1-2/1999. XLIX. Évf.
- Balme, Richard: *The French region as a space for public policy*. In: *Regions in Europe*. Szerk: Patrick Le Gales and Christian Lequesne. 1998. London-New York. p. 181-196.
- Benz, Arthur: *German regions in the European Union*. In: *Regions in Europe*. 1998. pp.111-119.
- Arnoldo, Bagnasco-Marco, Oberdi: *Italy Le trompe-l'oeil of regions*. In: *Regions in Europe*. 1998. p. 150-165.
- De Rynck, Stephan: *Civic culture and institutional performance of the Belgian regions*. In: *Regions in Europe*. 1998. p. 201-215.
- Kaeting, Michael: *Is there a regional level of government in Europe?* In: *Regions in Europe*. 1998. pp.25-28. Marie-Claude, Smouts: *The region as the new imagined community?* In: *Regions in Europe*. 1998. p. 35-37.
- Theo A.J. Toonen: *Provinces versus urban centres*. In: *Regions in Europe*. 1998. p 148-189.
- Balázs István: *Gondolatok a regionalizációról*. In: *Közgazdasági Füzetek*.10/1993.
- Hajdú Zoltán: *Határok mentén*. In: *Educatio*. 1996/4. p. 650-656.
- Euro-Trio-Eurorégió: *A Duna-Körös-Maros-Tisza eurorégió magazinjának számai 1998-2001*.
- Európa kislexikon*. 1999. Budapest. Aula Kiadó.
- <http://www.cor.eu.int/> – a EU Régiók Bizottságának hivatalos honlapja.
- <http://www.cor.eu.int/overview/quickreEnhtml>
- <http://www.cor.eu.int/PoliticalPriorities/html>.
- Horváth Gyula: *Az európai regionális fejlődés és politika távlatai*. In: *Tér és Társadalom*. 3/1998. p. 10-23.
- www.europa.eu.int. – az Európai Unió hivatalos honlapja.
- Kengyel Ákos: *Az Európai Unió regionális politikája*. Budapest. 1999.
- Mackinger, Harfold: *The Nations of the Modern World. I-II*. 1904. Oxford.
- Cohen, Saul: *Geography and Politics in a World Divided*.1973. Oxford.

- Iulian, Grigorie: *Geopolitică și sociologia integrării: teorii și doctrine*. In: *Euxin. Revista de Sociologie, Geopolitică și Istorie*. 1-2/1997. București. pp. 133-144.
- Vlădescu T, Răzvan: *Geopolitica entităților*. In: *Euxin*. 1-2/1997. p. 96-98.
- Niculescu, Ion: *Geopolitica – un nouă început?* In: *Euxin*. 1-2/1997. p. 89-94.
- Pászka Imre: *Közép-Európa morfológiája*. In: *Társadalomkutatás*. 1-4/1995. MTA. Budapest. p. 149-178.
- Imre Pászka: *L'Europe Centrale: ses dimensions sémantique*. In: *Régions – Nations – Europe. Université De Szeged. Centre d'Études Européennes*. JATEPRESS. 2000. Szeged. p. 15-35.
- Imre Pászka: *Stredná Európa: Dimenzie významu*. In: *Habitus*. 2/2000. Univ. Novi Sad. p. 59-83.
- Dickey, Christopher: *Junk Nations*. In: *Newsweek*, 27. nov. 1995. p. 22-25.
- Bell, Daniel: *The World and the United States in 2013*. In: *Daedalus*. 116. n. r.3. 1987. p. 1-3
- Castells, Manuel: *A hálózati társadalom kialakulása. Az információ kora. Gazdaság, társadalom és kultúra. I. kötet*. 2005. Budapest. Gondolat-Infonia Kiadó.
- Beck, Ulrich: *Mi a globalizáció? A globalizmus tévedései – válaszok a globalizációra*. 2005. Szeged. Belvedere Meridionale.